

М. Ю. Шнайдерман
студ. IV курсу, спеціальність «Право»,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: ст. викладач кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики О. В. Нарожна

ГІПНОЗ ЯК МЕТОД ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ: ПИТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ТА ДОПУСТИМОСТІ

На сьогоднішній день активно розвиваються різні засоби вчинення різних груп злочинів, від перетворення вже відомих до появи нових. Така негативна тенденція підштовхує до розробки нових методів викриття злочинів. Встановлення достовірної інформації у процесі розкриття злочину стає все більш проблематичним, тому практики повинні використовувати усі не заборонені законом, засоби збирання доказів, у тому числі нетрадиційні.

Одним із таких засобів отримання інформації є введення особи у гіпнотичний стан. Гіпноз — тимчасовий стан свідомості, що характеризується звуженням його обсягу — сном і різким фокусуванням на змісті навіювання, що пов'язано зі зміною функції індивідуального контролю і самосвідомості. Стан гіпнозу настає в результаті спеціальних дій гіпнотизера або цілеспрямованого самонавіювання [1, с. 111]. Однак, слід зазначити, якщо у пам'яті особи інформація не залишалась, то отримати її майже неможливо.

Гіпноз належить до групи лікарських прийомів, званих сугестивною психотерапією, тобто психотерапією, заснованої на навіюванні [2, с. 160]. Гіпноз використовується як метод лікування психічних розладів, неврологічних захворювань, як спосіб анестезії та навіть у дерматології.

Починаючи з 60-х років минулого століття гіпноз став використовуватися іноземними поліцейськими та отримав назву «слідчий» й використовувався у низці гучних справ. Так, у справі

Бостонського душителя допит частково проводився від гіпнозом та допоміг слідству.

Сем Шеппард, обвинувачений у вбивстві власної дружини, пройшовши процедуру допиту у стані гіпнозу, пригадав подробиці ночі вбивства, власне наявність в домі незнайомого чоловіка і його прикмети та був виправданий [3, с. 3].

Сьогодні у США існують спеціальні навчальні заклади базової підготовки для слідчих в царині застосування гіпнозу. Такі класи відкриті при Інституті терапевтичного та судового гіпнозу у Х'юстоні, штат Техас, при Поліцейській Академії у Арлінгтоні, штат Техас, при Інституті гіпнозу в Лос-Анжелесі, штат Каліфорнія [4, с. 143]. З 1 липня по 31 грудня 1990 р., слідчими, що пройшли підготовку у вказаних закладах, було проведено 1187 допитів за допомогою гіпнозу. У 876 (73, 80%) була отримана додаткова інформація, 311 (26, 20%) не принесли результату [5].

У США була розроблена методика застосування «слідчого» гіпнозу, що включає спілкування без застосування гіпнозу, допит та підсумовуючу частину. Низка вимог висувається до особи, що проводить гіпноз (гіпнотизера). Наприклад, стосовно наявності відповідної ліцензії (дозволу) на проведення сеансів гіпнозу та стажу роботи. На гіпнотизера покладається обов'язок щодо нерозголошення отриманої інформації у ході допиту. Слід зазначити, що такий допит обов'язково фіксується аудіо- та відеопристроями.

Допит під впливом гіпнозу може приводитися лише відносно потерпілого або свідка. Така форма допиту застосовуватися лише після надання згоди зазначених осіб, оскільки головною умовою є добровільність. До обвинуваченого застосування «слідчого» гіпнозу заборонено, оскільки існує ризик порушення принципу свободи від самовикриття.

«Слідчий» гіпноз було використано при проведенні кримінальних розслідувань використані й у Ізраїлі, з тим щоб покращити пам'ять 40 осіб, які так чи інакше мали відношення до злочинів. Було виявлено, що на фоні збільшення об'єму отриманої інформації, мали місце неточності, результатами яких були суб'єктивні

фактори [6, с. 77—80]. Такі показники викликали недовіру з боку деяких науковців, які стали відстоювати неприпустимість застосування гіпнозу під час допитів.

На думку Орна, недоліками гіпнозу є можливість сприймання суб'єктом своїх фантазій чи уявлень як реальних фактів; якщо суб'єкт сприймає брехню за життєву необхідність, він видає її й у загіпнотизованому стані; суб'єкт може орієнтуватись на питання гіпнотизера, що призводить до «пригадування» обставин, які не мали місця, тобто псевдопригадування [7, с. 2]. Міністерство внутрішніх справ США (1987) надало проект зведення керівних принципів використання гіпнозу, серед яких гіпноз визначався крайнім заходом, а результати мали дуже відносно значення [7, с. 3-4].

Слід зазначити, що Кодекс Міжнародної спільноти гіпнозу не підтримує застосування гіпнозу у ході допиту, оскільки неможливо встановити, які свідчення є істинними, а які — псевдопригадуванням. Робітники правоохоронних органів, які націлені на отримання інформації, як правило, не піклуються про стан допитуваного, піддаючи його здоров'я загрозі.

Слід погодитися із позицією А. Ларіна, що в одному випадку ми говоримо про те, що людина в силу ненормального хворобливого стану не може брати участь у слідчих діях, а в іншому випадку штучно наводимо в подібний стан (стан гіпнозу) іншої людини для отримання від нього відомостей, які він не дав би в звичайних умовах [8, с. 178-179].

На сьогоднішній день в Україні на законодавчому рівні не закріплено жодної норми, яка б регулювала застосування «слідчого» гіпнозу. Закріплення даного засобу отримання інформації для слідства не гарантією успішного застосування.

Отже, «слідчий» гіпноз можна розглядати, як один із методів отримання інформації. Однак відомості, що стали відомі під час такого допиту не можна вважати абсолютно істинними, оскільки не можна виключати псевдопригадування. Даний допит повинен проводитися за участю досвідченого спеціаліста, який отримав дозвіл на проведення такого виду гіпнозу. Застосування гіпнозу можливо лише до здорових осіб, які надали згоду на проведення слідчої дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Психотерапевтическая энциклопедия. Под ред. Б. Д. Карвасарского. СПб.: Питер Ком, 2000. 1019 с.
2. Исаева Л. М. Методики составления криминалистического описания лица и восстановления информации на фоне психоэмоциональной релаксации лиц. *Психологические аспекты в деятельности органов внутренних дел*: сб. науч. тр. М. 2011. С. 158-187.
3. Mystery magazine web: (Forensic Hypnosis in Famous Court Cases) / Cheryl Ritzelis the author of *Beginner's Luck* (2003), *Drop Dead* (2003) and *Runner's High*. Summer 2004. Vol. II.: URL: <http://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&langpair=en|ru&u=http://lifeloom.com> (дата звернення : 12.03.2020).
4. Беляева К. В. Нетрадиційні методи розслідування злочинів. Гіпноз. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010 (19). С. 142-146.
5. Profile of an forensic investigative hypnosis / By: Inspector Marx Howell, BS (Ret.). INTERVIEW. 2003. № 4. URL: <http://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&langpair=en|ru&u=http://www.hypnosisalliance.com> (дата звернення : 12.03.2020).
6. Science Direct: The Use of Hypnosis in Police Investigation: A Preliminary Communication / M. Kleinhaus, I. Horowitz and Y. Tobin. *Journal of the Forensic Science Society*. 1977. № 2. URL: <http://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&langpair=en|ru&u=http://linkinghub.elsevier.com> (дата звернення : 12.03.2020).
7. *Journal of the Royal Society of Medicine* Volume 76 June 1983: Use of hypnosis in criminology: discussion paper: (Department of Psychological Medicine, Central Middlesex Hospital, London NW10 7NS) / *Medicine* Volume. 1983. № 76. URL: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1439196.pdf>
8. Ларин А. М. Криминалистика и паракриминалистика : метод. пособие. Москва : ВНИИ МВД РФ, 1996. 176 с.